

Eksi, Ozan; Kırdarb, Murat G.

Working Paper

Emek Gelirlerinin Ve Eşitsizliğinin Türkiye İçin Bir Analizi: 2002-2011

Discussion Paper, No. 2015/2

Provided in Cooperation with:

Turkish Economic Association, Ankara

Suggested Citation: Eksi, Ozan; Kırdarb, Murat G. (2015) : Emek Gelirlerinin Ve Eşitsizliğinin Türkiye İçin Bir Analizi: 2002-2011, Discussion Paper, No. 2015/2, Turkish Economic Association, Ankara

This Version is available at:

<https://hdl.handle.net/10419/130108>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Die Dokumente auf EconStor dürfen zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden.

Sie dürfen die Dokumente nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, öffentlich zugänglich machen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Sofern die Verfasser die Dokumente unter Open-Content-Lizenzen (insbesondere CC-Lizenzen) zur Verfügung gestellt haben sollten, gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der dort genannten Lizenz gewährten Nutzungsrechte.

Terms of use:

Documents in EconStor may be saved and copied for your personal and scholarly purposes.

You are not to copy documents for public or commercial purposes, to exhibit the documents publicly, to make them publicly available on the internet, or to distribute or otherwise use the documents in public.

If the documents have been made available under an Open Content Licence (especially Creative Commons Licences), you may exercise further usage rights as specified in the indicated licence.

TURKISH ECONOMIC ASSOCIATION

DISCUSSION PAPER 2015/2

[HTTP://WWW.TEK.ORG.TR](http://www.tek.org.tr)

**EMEK GELİRLERİNİN VE EŞİTSİZLİĞİNİN TÜRKİYE İÇİN BİR ANALİZİ:
2002-2011**

Ozan Eksi, Murat G. Kırdar

January 8, 2015

EMEK GELİRLERİNİN ve EŞİTSİZLİĞİNİN TÜRKİYE İÇİN BİR ANALİZİ: 2002-2011[†]

Aralık, 2014

Ozan Eksi^a, Murat G. Kırdar^b

^a TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, İktisat Bölümü, 06560, Ankara.
ozaneksi@gmail.com.

^b Boğaziçi Üniversitesi, İktisat Bölümü, 34342, İstanbul.
murat.kirdar@boun.edu.tr

Özet: Bu çalışmada Türkiye’de saatlik ücret ve yıllık emek gelirindeki değişimler ve bu değişimlerin bireyler arasında meydana getirdiği eşitsizlikler 2002-2011 dönemi için yıllık veri kullanılarak ortaya konulmuştur. 2002-2011 döneminde kentte yaşayan 25 ile 49 yaşları arasındaki erkekler için medyan saatlik ücret reel olarak %34, medyan yıllık emek geliri ise reel olarak %43 oranında artmıştır. Dolayısıyla, bahsi geçen demografik grup için yıllık emek gelirindeki artış, bu dönemde gerçekleşen kişi başı reel GSYİH’deki artışı (%41) yakalarken, saatlik ücretteki artış ise daha geride kalmıştır. 2002 ile 2005 yılları arasında hem saatlik ücret eşitsizliği hem de yıllık emek geliri eşitsizliği azalmış; 2005 sonrasında ise saatlik ücret eşitsizliğindeki azalma dururken, yıllık emek gelirindeki eşitsizlik artmıştır. Bunun nedeni ise, toplam yıllık çalışma saatinin varyansının ve yıllık çalışma saati ile saatlik ücret arasındaki kovaryansın artmasıdır. İktisadi açıdan bakıldığında ise, 2002-2005 döneminde yıllık emek gelirindeki eşitsizliğin azalması, aynı dönemde asgari ücretin önemli oranda artmış olmasıyla ilintilidir. Dolayısıyla da düşük eğitim grupları için, diğer eğitim gruplarına kıyasla, 2002-2005 döneminde yıllık emek gelirindeki artış daha yüksek olmuştur. Takip eden 2005-2011 döneminde ise tam tersine üniversite mezunlarının yıllık emek geliri daha çok artmıştır ki, bu durum üniversite mezunlarının arzında diğer eğitim gruplarına kıyasla meydana gelen artışa rağmen gerçekleşmiştir.

JEL Kodları: D31

[†] Bu proje Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından desteklenmiştir. Verdikleri destek için bu kuruma teşekkür ediyoruz.

Anahtar Kelimeler: Saatlik Ücret, Yıllık Emek Geliri, Eşitsizlik

1. Giriş

Bu çalışmada Türkiye’de fertlerin saatlik ücretlerinin ve yıllık toplam emek gelirlerinin zaman üzerindeki evrimi 2002-2011 dönemi için incelenmiştir. Bu analiz, gelirlerin hem seviyesini hem de bireyler arasındaki eşitsizliğini kapsamaktadır. Bu çalışmada temel olarak sorulan sorular şu şekildedir: i) Yıllık emek geliri ve saatlik ücrette bireyler arasındaki eşitsizlik bu dönemde nasıl bir seyir izlemiştir? ii) Emek gelirleri yaş grupları arasında ve eğitim grupları arasında nasıl değişmiştir? iii) Emek gelirleri yaş grupları içerisinde ve eğitim grupları içerisinde nasıl değişmiştir?¹ iv) Bu değişimlerin ne kadarı saatlik ücretlerdeki değişimden ne kadarı çalışma saatlerindeki değişimden ve ne kadarı ücret ile çalışma saati arasındaki ilişkinin değişiminden kaynaklanmaktadır?

Türkiye’deki gelir eşitsizliği üzerine yapılmış çalışmaların birçoğu toplam gelirdeki eşitsizlik üzerinedir. Çelik (2004) Türkiye’deki toplam gelir eşitsizliğini diğer ülkelerinki ile karşılaştırmış, Kuştepeli ve Halaç (2008) Türkiye’nin farklı bölgelerindeki gelir dağılımlarını karşılaştırmış, Işığıcok (1998), Çelik (2004) ve Kazar (2008) gelir eşitsizliğinin zamana göre değişimini analiz etmiş, Kuştepeli ve Halaç (2004) ise ürünlerin, sektörlerin ve bölgelerin ulusal gelir paylarını analiz etmiştir. Türkiye’de gelir eşitsizliği üzerindeki çalışmaların ayrıntılı bir özeti için Elveren ve Galbraith (2009) incelenebilir. Toplam gelir eşitsizliği üzerine olan çalışmalar arasında emek gelirin de yer veren çalışmalar mevcuttur. Bunlar arasında emek gelirin Türkiye’deki toplam gelir içindeki payını inceleyen Kuştepeli ve Halaç (2004) ve emek gelirin toplam gelir eşitsizliğine katkısına bakan Özmucur ve Silber (2000), Gürsel ve öbürleri (2000) ve Candaş ve öbürleri (2010) çalışmaları bulunmaktadır.

Eğitim ile emek geliri arasındaki ilişkiyi Türkiye kapsamında incelemiş çalışmalar da bulunmaktadır. Kızılırmak (2003), yüksek ve düşük eğitilmiş emek gruplarının toplam emek geliri içindeki gelir paylarının ve yine bu grupların ücret farklarının analizinde 1988-2000 yılları arasındaki Türkiye imalat verilerini kullanmaktadır. Duman (2008) eğitim gruplarının gelir yüzdelerindeki uzun

¹ Gelir eşitsizliğinin önemli bir boyutu eğitim ve tecrübe grupları arasında ve bu grupların kendi içlerindeki eşitsizliktir. Örneğin, ABD’de hem eğitim grupları içindeki hem de birbirleri aralarındaki eşitsizliğin arttığı gösterilmiştir (Juhn, Murphy, Pierce, 1993). Artan eşitsizliğe açıklama olarak, nitelikli işgücüne talebi artıran teknolojik gelişmeler bulunmuştur.

dönemli değişimleri 2005'e kadar gelen veri (ardışık olmayan yıllardan) kullanarak açıklamaktadır. Fakat eğitime göre gelir eşitsizliği bu çalışmaların konusu değildir.

Bizim çalışmamıza en benzer çalışma - eş zamanlı olarak - Bakış ve Polat (2013) tarafından yapılmıştır. Bakış ve Polat (2013), 2002 ile 2010 yılları arasındaki saatlik ücret eşitsizliğindeki değişimleri incelemekte ve bu değişimlerin altında yatan ekonomik nedenleri aramaktadır. Bizim çalışmamız ise emek gelirlerindeki değişim ve eşitsizliği açıklarken saatlik ücretteki değişim ve eşitsizliğe de bakmakta, ayrıca bu iki eşitsizliğin seyirleri arasındaki farklılıkları çalışma süresinde ve çalışma süresi ile saatlik ücret arasındaki ilintide zaman üzerinde meydana gelen değişimlerle açıklamaktadır. Son olarak, Bakış ve Polat (2013) Hanehalkı İşgücü Anketleri'ni kullanırken, biz Hanehalkı Bütçe Anketleri'ni kullanmaktayız.

Metodolojik olarak, öncelikle Gini katsayısı, varyans ölçümleri, 90. 50. ve 10. yüzdeler dilimler arasındaki farklar gibi özet eşitsizlik yöntemleriyle başlanmış, daha sonra daha detaylı - tüm yüzdeler dilimlere göre değişimin analizini yapan - betimleyici yöntemlere geçilmiştir. Başlıca sonuçlar şu şekilde sıralanabilir. Saatlik ücretlerdeki eşitsizlik 2002 ile 2005 arasında önemli ölçüde azalırken—asgari ücrette bu dönemde önemli bir artış olmuştur—2005 sonrasında önemli bir değişiklik göstermemiştir. Bu sonuçlar Bakış ve Polat (2013) çalışmasının Hanehalkı İşgücü Anketleri'nden çıkarımları ile tutarlıdır. Diğer taraftan yıllık emek gelirindeki eşitsizlik 2002-2005 arasında azalmasına rağmen, 2005-2011 döneminde artmıştır. Bu artış özellikle 2007-2011 döneminde daha açık olarak ortaya çıkmaktadır. Yıllık emek geliri eşitsizliğinde ortaya çıkan bu artış, çalışma saatlerinin varyansında görülen artıştan ve çalışma saati ve saatlik emek geliri arasındaki bağıllıkta meydana gelen artıştan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, 2002 ile 2011 arasındaki bütün dönemde en düşük gelirliler ile diğerleri arasındaki fark açılırken en düşük gelirliler dışındakilerin kendi aralarındaki fark azalmıştır.

2002-2011 arasında, saatlik emek gelirinde ilkökul mezunları ile lise mezunları arasındaki fark azalırken, üniversite mezunları ile lise mezunları arasındaki fark (2005 sonrasındaki değişimin etkisiyle) artmıştır. Üniversite mezunları lehine farkın açılması, bu grubun arzındaki görece artışa rağmen gerçekleşmiştir; bu da işgücü piyasasında üniversite mezunlarına olan görece talebin bu dönemde arttığı anlamına gelmektedir. Her bir eğitim grubunun kendi içindeki eşitsizlik yine 2002

ile 2005 arasında azalırken, 2005 sonrasında ise her üç eğitim grubu içinde de en düşük gelirli ile diğerleri arasındaki fark açılmıştır. Ayrıca, 2005-2011 arasında yaşa göre grup içi emek gelir eşitsizlikleri de artmıştır.

2. Veri

Bu çalışmada veri kaynağı olarak Türkiye İstatistik Kurumunun 2002 yılından itibaren yıllık olarak yürüttüğü Hanehalkı Bütçe Anketleri (HBA) kullanılmıştır. HBA ülkeyi temsil etme niteliğindedir ve çalışma saatleri ile işgücü, kazanç ve diğer ferdi gelir kaynaklarının da bilgilerinden oluşan zengin bir veri setini kapsamaktadır. Kullandığımız veri 2011 yılına kadar gelmektedir. 2011 yılından sonraki anketleri kullanmamızın nedeni çalışma saatleri ile ilgili soruların 2011 yılından sonra değişmesidir. 2011 yılına kadarki anketlerde, anket yılı içerisindeki şimdiki işte, önceki işte ve ek işlerdeki çalışma saatleri ayrı ayrı sorulurken, 2012 yılı sonrasındaki anketlerde sadece mevcut işteki çalışma saati sorulmuştur. Dolayısıyla yıl içinde iş değiştirilmesi durumunda yıllık geliri hesaplamak mümkün olmamaktadır. Ayrıca ek işle ilgili bilgi yoktur.

HBA anketlerindeki eğitim bilgisi bitirilen eğitim seviyesi bazında mevcuttur: okur-yazar olmayan, okur-yazar olan ancak derecesi olmayan, ilköğretim (1997 öncesi 5 yıllık zorunlu eğitim), ilköğretim (1997 sonrası 8 yıllık zorunlu eğitim), ortaokul, teknik ortaokul, lise, teknik lise, 2 yıllık üniversite, 4 yıllık üniversite, yüksek lisans ve doktora derecesi.

HBA kazançlar ile ilgili detaylı bilginin yanı sıra çalışma saati bilgisi içermektedir.¹ Çalışanların yıllık toplam emek gelirleri arasındaki farklar, üretkenliklerinin bir göstergesi olan saatlik kazanç bilgileri ve aynı zamanda yıllık çalışma saatleri arasındaki farklardan kaynaklanır. Yıllık çalışma saatleri eğitim grupları arasında değişkenlik gösterebilir çünkü örneğin daha eğitilmiş çalışanlar verilen dönemde daha az istihdam ediliyor olabilir ya da daha uzun saatler çalışıyor olabilirler. Bu nedenle, biz bu çalışmada ölçüt olarak hem yıllık emek gelirlerini hem de saatlik ücret gelirlerini kullanıyoruz.

Anketin yapıldığı sırada çalışan olanlar için, nakdi kazançlar, ayni kazançlar ve aynı zamanda ikramiye ve prim bilgileri mevcuttur; bunların toplamı birincil işteki toplam emek gelirini oluşturmaktadır. Anket sırasında çalışmıyor ancak geçen yıl

¹ Kullanılan değişkenler 'Ek A' bölümünde verilmiştir.

içerisinde çalışmış olanların daha önceki işlerinden nakdi ve aynı kazanç bilgileri mevcuttur.

Çalışılan ay sayısı, geçen yıl içerisinde belirli bir süre çalışmış tüm kişiler için mevcuttur. Anket sırasında çalışmakta olanlar için bu sayı, bulundukları işte geçen yılda çalıştıkları ay sayısı iken; anket sırasında çalışmıyor olanlar için bu sayı, önceki işlerinde son 12 ay içinde çalıştıkları ay sayısını ifade etmektedir. Anket sırasında çalışıyor olan ancak son 12 ay içerisinde ikinci bir işi olanlar için, yalnız bulundukları işteki çalışılan ay sayısı mevcuttur. Bu nedenle, bu tür bireylerin emek gelirleri hesaplamasında yalnızca şimdiki işindeki yıllık kazançları dikkate alınmıştır. Çalışılan ay sayısı 52/12 ile çarpılarak, yıllık çalışılan hafta sayısı bulunmuştur.

HBA ayrıca haftalık çalışılan saat bilgisini de içermektedir. Yine, anket sırasında çalışanlar için bu sayı şimdiki işindeki saat bilgisini ifade eder ve anket sırasında çalışmayanlar için bu sayı geçen yıl içinde çalıştıkları işteki saat bilgisini ifade eder.

Çalışılan hafta sayısı, haftalık çalışma saati ile çarpılarak yıllık çalışma saati bulunmuştur. Sonrasında, yıllık emek gelirleri yıllık çalışma saatlerine bölünmüş ve saatlik ücret oranı bulunmuştur. Her yılın yıllık emek gelirleri ve saatlik ücret oranları her yılın tüketici fiyat endeksi değerleri kullanılarak 2002 reel değerlerine çevrilmiştir.

Emek geliri (reel yıllık kazanç) ve ücret geliri (reel saatlik kazanç) analizinde örneklem üzerinde bazı kısıtlar yapılmıştır. Öncelikle, örneklem kümesi 25 ve 49 yaş arasındaki erkeklerle sınırlanmıştır, çünkü işgücüne bağlılığı yüksek olan kişilerin kazanç gelirlerine odaklanması daha uygundur. Bu nokta özellikle erken emeklilik olasılığını barındıran Türkiye bağlamı için önemlidir. İkinci olarak örneklem kümesi, ücretli ve maaşlı çalışanlarla sınırlandırılmıştır. Üçüncü olarak da 2002 fiyatlarına göre 100 liradan daha az yıllık kazancı olanlar ile yıllık çalışma saatleri 100 saatten az olan bireyler örneklem kümesinden çıkarılmıştır. Son olarak örneklem kentte yaşayanlar ile sınırlandırılmış ve tarımsal kazançlar kapsam dışı bırakılmıştır.

3. Analitik Çerçeve

Bu bölümde saatlik emek geliri ve yıllık emek gelirinde meydana gelen değişiklikleri anlamak için kullandığımız analitik çerçeve ortaya konmuştur.

Yıllık emek geliri ile saatlik emek gelirindeki eşitsizliklerin zaman üzerindeki seyirleri arasındaki ilişkiyi anlamak için, yıllık emek geliri, saatlik emek geliri (ücret), ve çalışılan saat arasındaki aşağıdaki matematiksel ilişkiden yararlanılmıştır:

$$\log(\text{yıllık emek geliri}) = \log(\text{saatlik ücret}) + \log(\text{yıllık çalışma saati})$$

Her iki tarafın da varyansını aldığımızda:

$$\text{Varyans (} \log(\text{yıllık emek geliri}) \text{)} = \text{Varyans (} \log(\text{saatlik ücret}) \text{)} + \text{Varyans}(\log(\text{yıllık çalışma saati})) + 2 \cdot \text{Kovaryans[} \log(\text{saatlik ücret}), \log(\text{yıllık çalışma saati}) \text{]}$$

Bu denklemden anlaşıldığı üzere yıllık emek geliri eşitsizliğinde meydana gelen değişiklikler üç ayrı nedenden kaynaklanabilir: i) saatlik emek geliri dağılımındaki bir değişim, ii) çalışma saatleri dağılımında meydana gelen bir değişiklik, iii) saatlik emek geliri ile yıllık çalışma saati arasındaki korelasyonda meydana gelen bir değişiklik.

Saatlik emek gelirinde zaman üzerinde görülen değişiklikleri anlamak için, emek arzı ve talebinin yer aldığı standart bir emek piyasası denge modelini düşünebiliriz. Bu model özellikle bize farklı eğitim ve yaş grupları arasında meydana gelen değişiklikleri anlamamıza yardımcı olur. Bu amaçla, Tablo 1 bize farklı eğitim gruplarının işgücündeki oranını vermektedir. (Burada işgücü analizimizde kullandığımız örnekleme uyumlu olarak tanımlanmıştır.) Tablodan görüldüğü üzere üniversite mezunlarının oranında önemli bir artış olmuştur; 2002’de üniversite mezunları işgücünün %13,9’unu oluştururken, 2011 yılında %19,8’ini oluşturmuştur. Bu artış ilkökul mezunlarının oranındaki azalışla beraber gerçekleşirken, lise mezunlarının oranı %25 civarında sabit kalmıştır.

Tablo 1: Farklı Eğitim Gruplarının İşgücündeki Oranı

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
İlkokul	0.61	0.59	0.61	0.60	0.59	0.58	0.58	0.57	0.56	0.55

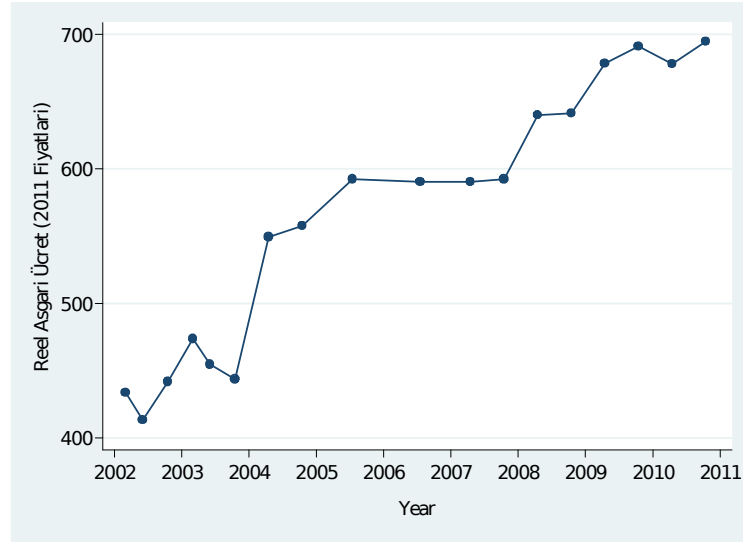
Mezunu	6	7	1	0	2	6	0	3	7	3
Lise Mezunu	0.24 4	0.25 6	0.25 2	0.25 6	0.25 8	0.25 9	0.25 6	0.25 5	0.25 0	0.24 9
Üniversite Mezunu	0.13 9	0.14 7	0.13 7	0.14 4	0.15 0	0.15 4	0.16 4	0.17 2	0.18 3	0.19 8
Notlar: Örneklem şehirde yaşayan 25 ile 49 yaş arasındaki işgücündeki erkekleri içermektedir.										

Yaş gruplarına göre işgücündeki farklı grupların oranlarını incelemek için Tablo 2’de 40-49 yaş grubunun 25-34 yaş grubuna oranı verilmiştir. Buna göre daha yaşlı grubun oranı 2002’den 2004’e önemli bir artış göstermiş, sonrasında ise sabit kalmıştır.

Tablo 2: İşgücündeki 40-49 Yaş Grubunun 25-34 Yaş Grubuna Oranı

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Oran	0.64 3	0.62 4	0.70 9	0.70 3	0.69 9	0.70 2	0.69 9	0.70 6	0.70 4	0.70 7
Notlar: Örneklem şehirde yaşayan işgücündeki erkekleri içermektedir.										

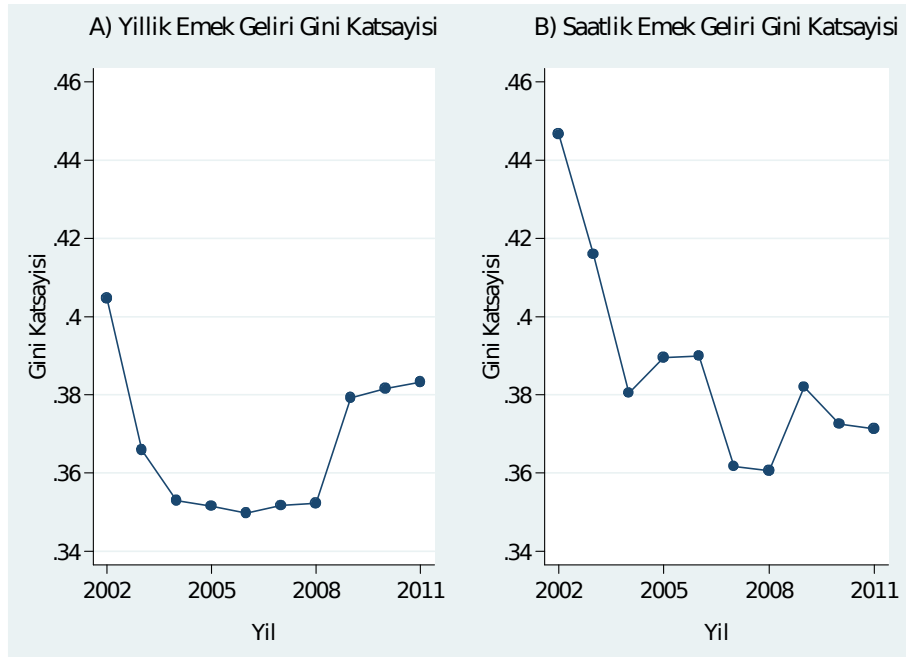
Son olarak, saatlik ücret seviyelerini belirleyen önemli bir faktör kurumsal mekanizmalardır ki bunlardan en önemlisi Türkiye kapmasında asgari ücret seviyesidir, çünkü Türkiye’de önemli bir kesim asgari ücret ve civarında kazanmaktadır. Şekil 1’de 2002 yılı başından 2011 yılı sonuna kadar reel asgari ücretin değişimi verilmiştir (2011 yılı fiyatlarıyla). Şekilden görüldüğü üzere 2002 yılı başından 2003 yılı sonuna kadar asgari ücret 450 lira civarında iken, 2004 yılının ortalarında önemli bir artışla 550 liraya yaklaşmıştır. 2005 yılı başı ile 2007 yılı sonu arasında asgari ücret 550 ile 600 lira bandında seyrederken, 2008 başında 650 liraya yaklaşmıştır. 2009 yılında 700 liraya yaklaşmış, sonrasında ise görece sabit bir seyir izlemiştir.

Şekil 1. Reel Asgari Ücret (2011 Fiyatlarıyla)

4. Genel Eşitsizlik Ölçüleriyle İlk Bulgular

Yıllık emek geliri ve saatlik emek geliri için Gini katsayıları Şekil 2'in (a) ve (b) panellerinde gösterilmiştir. Yıllık emek geliri için olan Gini katsayısı 2002 yılında 0.4'ün üzerinde iken 2004'e kadar—kriz sonrası toparlanma döneminde—düşmüş ve 2004 yılında 0.36'nın altında bir değer almıştır. 2004 ile 2008 yılları arasında 0.35 civarında yatay bir seyir göstermiş, fakat 2008 sonrasında tekrar artmıştır. 2009 yılında 0.38'i aşmış ve 2011 yılına kadar bu seviyede kalmıştır. Saatlik emek geliri için olan Gini katsayısı, yıllık emek geliri için olan Gini katsayısına benzer olarak, 2002 ile 2004 yılları arasında azalmış (2002'den 2004'e kadar belirgin bir düşüş vardır—0.455'ten 0.380'e düşmüştür) ve sonrasında ise nispeten sabit kalmıştır. Fakat, yıllık emek geliri Gini katsayısında 2008 sonrası görülen artış saatlik emek geliri Gini katsayısında görülmemektedir.

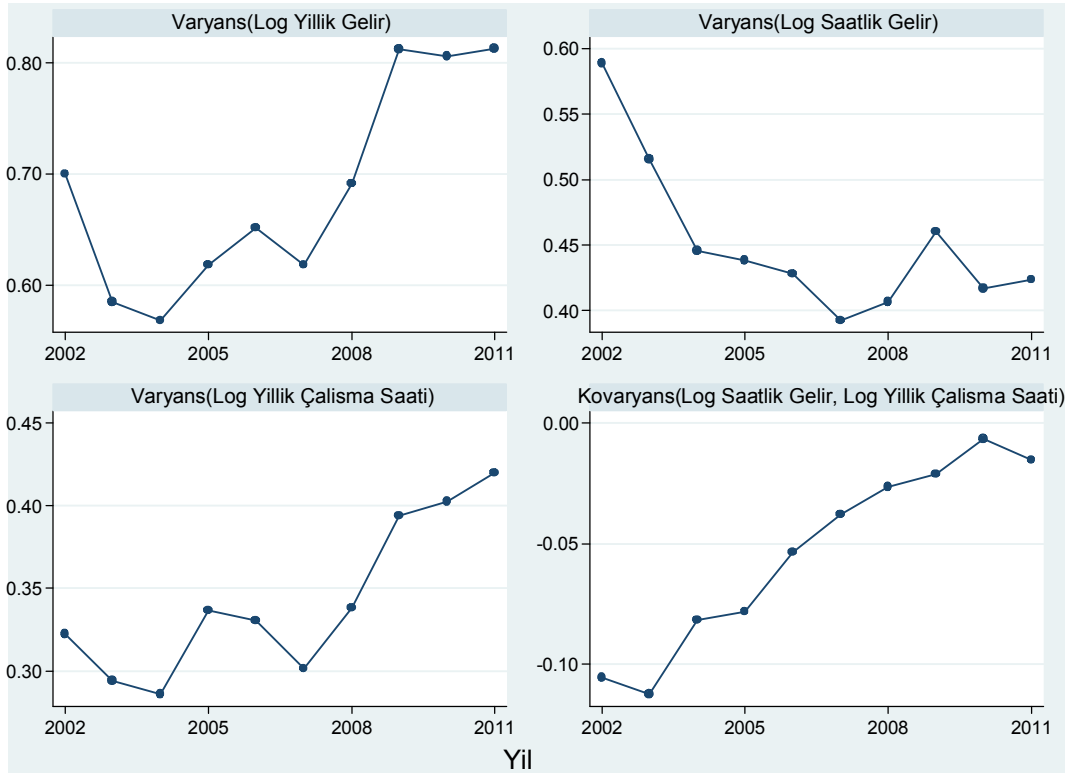
Şekil 2. Yıllık Emek Geliri ve Saatlik Emek Geliri için Gini Katsayıları, 2002-2011

Şekil 3 logaritmik olarak ölçülen yıllık emek gelirleri dağılımının varyansı ile analitik çerçeve kısmında açıklanmış olan denklemdeki üç ayrı bileşenini göstermektedir. Bu varyans analizi bize yıllık emek gelirlerinin ve saatlik emek gelirlerinin eşitsizlik ölçütleri arasındaki farkı anlamamızı sağlamaktadır. Öncelikle Şekil 2 ve 3'ün (a) panelleri birbirleri ile karşılaştırıldıklarında aynı veri üzerinde iki genel eşitsizlik ölçüsünün bazı yönlerden birbirlerinden farklı sonuçlar verdikleri görülmektedir. Gini katsayısı 2002'den 2011 yılına bir artış kaydetmişken ve logaritmik gelirlerin varyansı aynı dönemde azalmaya işaret etmektedir. Eşitsizlik ölçüleri arasındaki bu farklar Türkiye'deki emek gelir dağılımının log-normal olmadığına işaret etmektedir.¹ Bununla birlikte her iki eşitsizlik ölçüsüyle de 2002 ile 2005 arasında bir düşüş, 2005 sonrasında ise bir artış vardır.

Şekil 3 incelendiğinde Gini ekonomik krizi takip eden 2002 sonrası yıllarda saatlik gelir eşitsizliği önemli ölçüde düşmüş, ancak bu düşüş birebir olarak emek gelir eşitsizliğindeki düşüşe yansımamıştır. Bunun en önemli nedeni yıllık çalışma saatleri logaritması ile saatlik emek geliri logaritması arasındaki kovaryansın bu

¹ Reel emek gelirinin log-normal dağıldığı hipotezini 2002, 2005 ve 2011 verilerini kullanarak test ettik ve onbinde 1'de bile (%0.01) reddedebildiğimiz sonucuna vardık.

dönemde önemle ölçüde artış göstermesidir. Yani yüksek maaşlı kişilerin çalışma saatleri düşük maaşlı kişilerin çalışma saatlerine kıyasla artmaya başlamıştır. Bu dönemi takiben ise saat gelir eşitsizliği aynı kalmasına rağmen hem çalışma saatlerinin varyansı, hem de bu değişkenin saatlik emek geliri ile kovaryansının artmasından dolayı (yani yüksek (düşük) saatlik ücreti olanların daha uzun (kısa) süre çalışmaya başlamasından dolayı) emek gelirlerinin logaritmasının varyansının zaman üzerinde 2009 yılına kadar artmıştır.

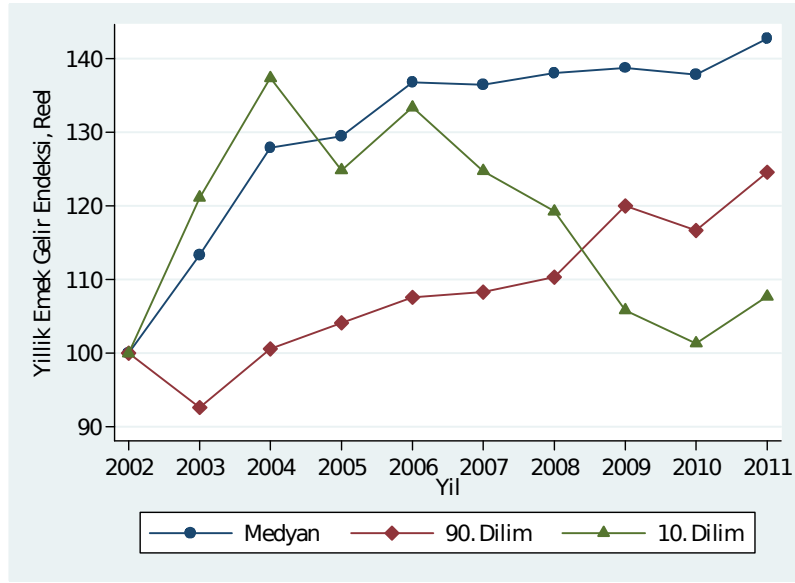
Şekil 3. Yıllık (log) Emek Gelirinin Varyansı ve Bileşenleri, 2002-2011

5. Yıllık Emek Gelirindeki Eşitsizlik

Hem Gini katsayısı hem de varyans, eşitsizliği tek bir sayı olarak göstermektedir. Bu pratik olmasının yanında, birçok bilgiyi de gizleyen bir yöntemdir. Örneğin, emek gelirleri dağılımında birincil beşte birlik dilimde yer alan fertlerin gelirlerini beşinci beşte birlik dilimdeki fertlere transfer etmek, ikinci ya da üçüncü beşte birlik dilimler arasında olacak transfer ile aynı oranda Gini katsayısında değişikliğe neden olabilir; ancak, tüm emek gelirleri dağılımı düşünüldüğünde bu iki değişiklik çok farklı anlamlara gelir. Bu nedenle, bu

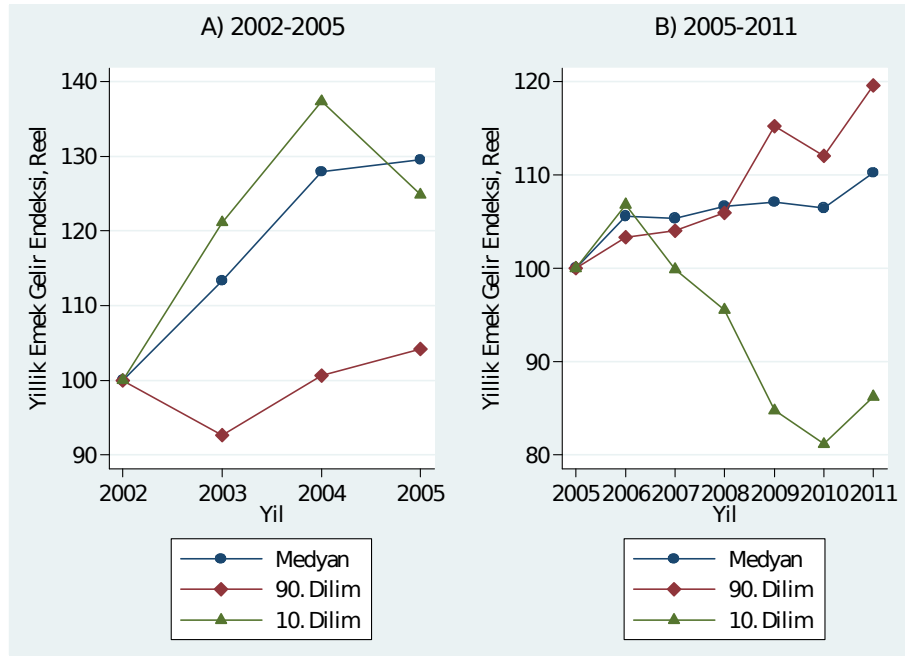
bölümde, Gini katsayısı ve varyans haricinde daha detaylı ölçütler kullanarak derinlemesine bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla, ilk olarak medyan, 90. yüzdilik dilim ve 10. yüzdilik dilimlerdeki değişimler karşılaştırılmıştır. Sonuçlar Şekil 4’de gösterilmiştir.

Şekil 4’de yıllık reel emek geliri endeksinin medyan, doksanıncı ve onuncu yüzdilik dilimleri 2002-2011 yılları arası için gösterilmiştir. Serilerin ilk değerleri 100’e normalize edilmiştir. 2001 ekonomik krizi sonrasındaki periyotta, yıllık emek gelirleri medyanında 2002’den 2004’e kadar neredeyse %30 oranında artış olmuştur. 2006’da 2002’ye göre %40’a yakın bir seviyede olan reel yıllık emek gelirin, 2006’dan sonra nispeten sabit bir seyir izlediği bulunmuştur. Emek gelirleri dağılımının 90. yüzdilik diliminde yer alan fertlerin yıllık reel emek gelirleri, 2002-2011 yılları arasında daha istikrarlı bir büyüme göstermiştir; bu grubun 2011’deki reel yıllık emek geliri 2002’deki değerine göre %30 kadar daha yüksektir. Diğer yandan, 10. yüzdilik dilimdeki fertlerin reel yıllık emek gelirleri 2002-2011 periyodunda monoton olmayan bir seyir izlemiştir. 2002’den 2004’e kadar, ekonomik durumun iyileşme sürecinde, 10. yüzdilik dilimin reel yıllık emek geliri %40’a yakın artmıştır. Bu artışta, bu dönemde gerçekleşen asgari ücretteki artışın rolü de büyüktür. (2004 yılının başında reel asgari ücrette %24’lük bir artış olmuştur.) Ancak, 2006’dan sonra, 10. yüzdilik dilimin reel yıllık emek gelirinde belirgin bir düşüş olmuştur. 2010 yılında, 10. yüzdilik dilimin reel yıllık emek geliri 2002 yılı seviyesinin de altında kalmıştır. Emek gelir dağılımının alt yüzdilik dilimindeki 2006 sonrası bu düşüş Şekil 2 ve 3’de görülen bu dönemdeki artan gelir eşitsizliğini anlamamıza yardımcı olabilecektir.

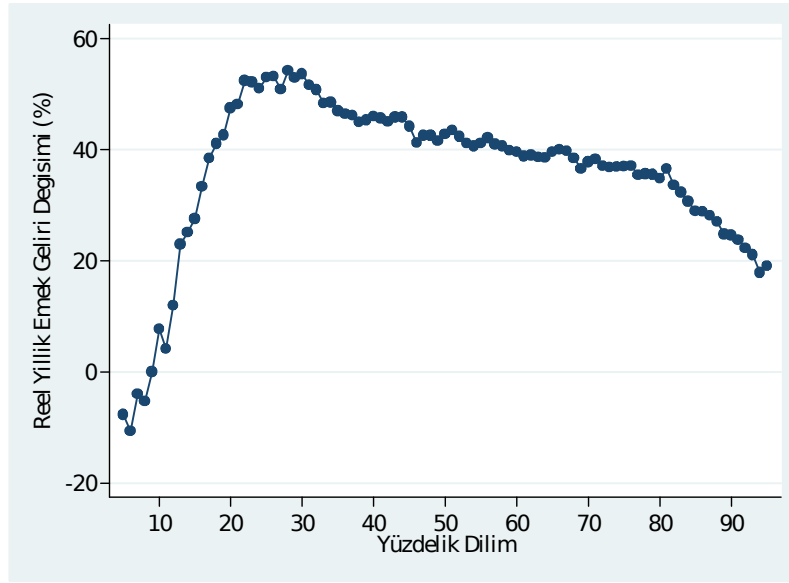
Şekil 4. Çeşitli Yüzdelik Dilimler İçin Reel Yıllık Emek Gelir Endeksi (2002=100), 2002-2011

Onuncu yüzdelik dilimdeki zamana bağlı monoton olmayan eğilimi daha iyi anlayabilmek için, endekslenmiş reel yıllık emek gelirleri 2002-2005 ve 2005-2011 periyotları için ayrı ayrı incelenmiştir. Şekil 5'in (b) panelinden görüldüğü üzere, 2005-2011 yılları arasında, 90. yüzdelik dilimdeki artış %20 civarında gerçekleşirken, medyandaki artış %10 kadar olmuştur. Aynı zamanda, 2005-2011 periyodunda 10. yüzdelik dilim için reel yıllık emek gelirindeki değişim (%15 civarında azalma) medyandaki değişimin çok gerisinde kalmıştır. Yıllık gelirde 10. yüzdelik dilim için görülen bu azalma, saatlik emek gelirinden kaynaklanabileceği gibi çalışma saatlerinden de kaynaklanabilir. Bir sonraki bölümde saatlik emek gelirlerini incelediğimizde bu iki faktörün etkilerini ayrıştırabilmiş olacağız.

Şekil 5. Çeşitli Yüzdelik Dilimler İçin Reel Yıllık Emek Gelir Endeksi (2002=100), 2002-2005 ve 2005-2011

Daha sonra, 2002 ve 2011 yılları arasındaki reel yıllık emek gelirlerindeki değişim daha da derinlemesine araştırılmıştır. Bu amaçla, dağılımın yüzdelik dilimlerine göre reel yıllık emek gelirindeki değişim incelenmiştir. Sonuçlar Şekil 6'da sunulmaktadır. Buna göre, 2002-2011 arasındaki reel yıllık emek gelirindeki değişimler yüzdelik dilimlere göre oldukça farklılık göstermektedir. Gelir dağılımının alt uçlarındaki fertlerin üst uçlardaki fertlerle karşılaştırıldığında daha düşük artışlar yaşadığı bulunmuştur. Hatta, en düşük dilimdeki fertlerin reel yıllık emek gelirlerindeki değişim negatif değerler almıştır. Aynı zamanda reel yıllık emek gelirleri değişiminde, gelir dağılımının alt uçlarında, yüzdelik dilimler arttıkça hızlı bir gelişme olduğu bulunmuştur. Yirminci yüzdelik dilim için 2002'den 2011'e kadar reel yıllık emek gelirindeki değişim %40 civarında olmuştur. Reel yıllık emek gelirindeki en yüksek değişim ise 30. yüzdelik dilim etrafında gerçekleşmiştir. 30. dilim sonrasındaki yüzdelik dilimlerde, reel yıllık emek gelirindeki değişimde sürekli, ama hızlı olmayan, bir düşüş vardır. 70. yüzdelik dilimde, reel yıllık emek gelirlerinin 2002'den 2011'e %40 civarında arttığı, 95. yüzdelik dilimde ise bu artışın %20'nin altında kaldığı görülmektedir.

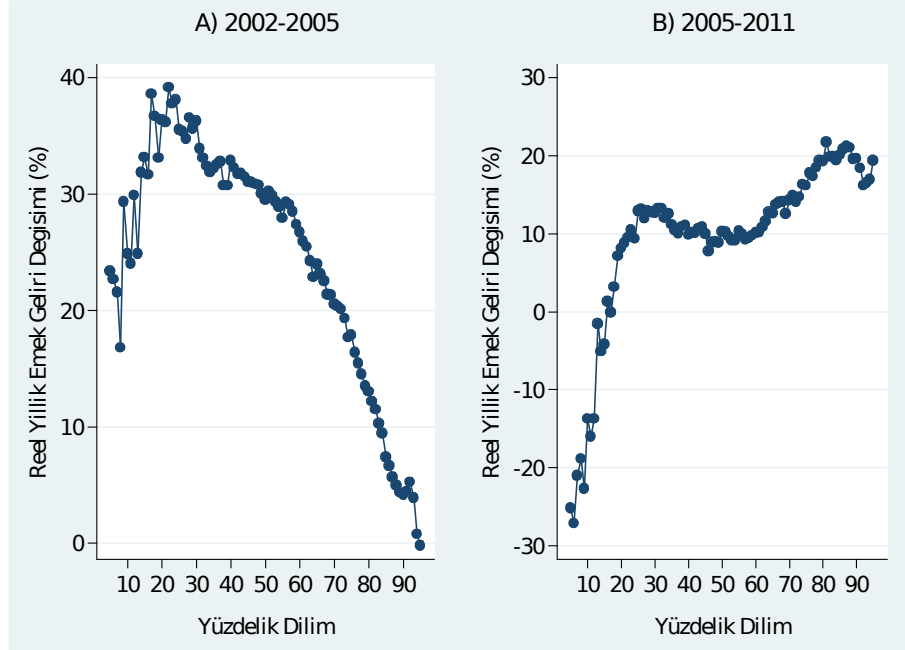

Şekil 6. Yüzdelik Dilimlerde Reel Yıllık Emek Gelir Değişimleri (%), 2002-2011

Şekil 6'de görülen, yıllık reel kazançlardaki artışın medyanda 90. dilimden ve 90. dilimde de 10. dilimden daha yüksek olması Şekil 4 ile tutarlıdır. Şekil 6 aynı zamanda gösteriyor ki bir taraftan medyadaki artışın yüksek yüzdelik dilimlerdeki artışlardan yüksek olması emek geliri eşitsizliğini azaltırken, diğer taraftan medyadaki artışın düşük yüzdelik dilimlerdeki artıştan yüksek olması eşitsizliği arttırmaktadır. Bununla birlikte, eşitsizliği arttırıcı ikinci etkinin ilk etkiyi bastırdığını da biliyoruz, çünkü Şekil 2'de verilen Gini katsayısı ve Şekil 3'de verilen varyans artmıştır.

Şekil 5'in 2002-2005 yılları ile 2005-2011 yılları arasında reel emek gelir dağılımının medyan, 10. ve 90. yüzdelik dilimlerinde bulunanların reel gelirlerinde önemli değişimlerin meydana geldiğini göstermesi nedeniyle, Şekil 6'deki analiz 2002-2005 ile 2005-2011 dönemleri için ayrı olmak üzere Şekil 7'de yapılmıştır. Şekil 7'nin (a) kısmında görüldüğü üzere, 2002-2005 periyodu için yüzdelik dilimlere göre reel emek geliri değişim profilinin tümsekli bir şekli vardır ve bu şekil 2002-2011 periyodu için olan profile benzerlik göstermektedir. Ancak, gelir dağılımının üst kesimlerindeki reel yıllık emek gelirindeki artış, medyadaki artıştan daha azdır. Şekil 6'ya kıyasla görülen önemli bir farklılık ise, gelir dağılımının alt kısımlarındaki kişilerin medyan gelir düzeyindeki kişilere göre halen daha az gelir elde etmeleriyle birlikte, bu kişilerin gelirlerindeki değişimin pozitif olmasıdır. Nitekim 2002 ve 2005 yılları arasında, gelir dağılımındaki

mevcut konumlarından bağımsız bir şekilde tüm bireylerin gelirlerinin arttığı görülmektedir.

Şekil 7. Yüzdelik Dilimlerde Reel Emek Geliri Değişimleri (%), 2002-2005 ve 2005-2011

2005 sonrası için yüzdelik dilimlere göre reel yıllık emek geliri değişimi, ki bu Şekil 7'nin (b) panelinde verilmiştir, 2005 öncesindeki değişimden oldukça farklıdır. Yine, gelir dağılımının alt uçlarındaki reel emek gelirindeki değişim medyandaki değişimle karşılaştırıldığında daha negatiftir. Ancak, (a) panelinden farklı olarak, 20. yüzdelik dilimin altı için bu değişimin seviyesi de negatiftir. Örneğin, 10. yüzdelik dilim için reel emek geliri 2005'ten 2011'e kadar ki periyotta %20'den daha fazla bir düşüş göstermiştir. Reel yıllık emek gelirindeki değişim medyan için pozitif ve %10 civarında iken, 2002-2005 periyodu için medyan emek gelirlerindeki değişimin çok daha az olduğu görülüyor. 2005-2011 periyodundaki bir diğer önemli fark da, gelir dağılımının üst uçlarındaki reel gelir artışının medyandaki artışa göre daha yüksek olmasıdır. 90. yüzdelik dilim için emek geliri artışı 2005-2011 periyodu için %20 kadar olmuştur.

Özet olarak, 2005 sonrasında dağılım alt uçlarındaki reel yıllık emek geliri gelişiminin diğer yüzdelik dilimlerin gerisinde kaldığı görülüyor. Hatta, bunların

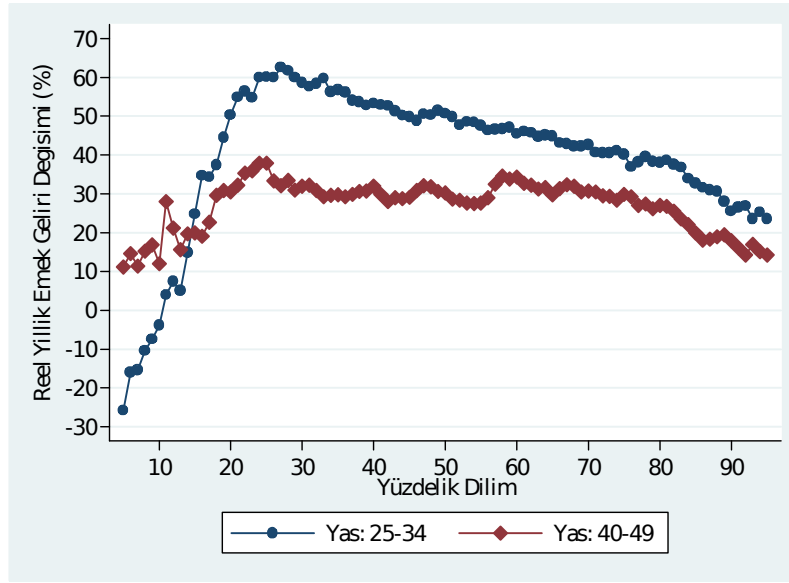
reel emek gelirlerinde düşüş gerçekleşmiş görünüyor. Dahası, gelir dağılımının en üst ucundaki fertlerin medyandaki fertlere göre reel emek gelirlerinde daha fazla artış olduğu görülüyor. Bu bulguların ikisi de, Gini katsayılarındaki artış ve 2005 sonrasındaki varyans ile de daha önce belirlenmiş olan eşitsizliğin artışı destekler niteliktedir.

5.1 Yaşlara Göre Emek Gelirleri Eşitsizliği

Bu bölümde, yaş gruplarına göre eşitsizliğin 2002-2011 yılları arasındaki değişimi ortaya konmuştur. Bu amaçla, orijinal örneklem grubumuzdaki 25-49 yaş arasındaki fertleri, 25-34 (genç grup olarak adlandırıldı) ve 40-49 (yaşlı grup olarak adlandırıldı) yaş gruplarına bölerek karşılaştırma yapılmıştır.

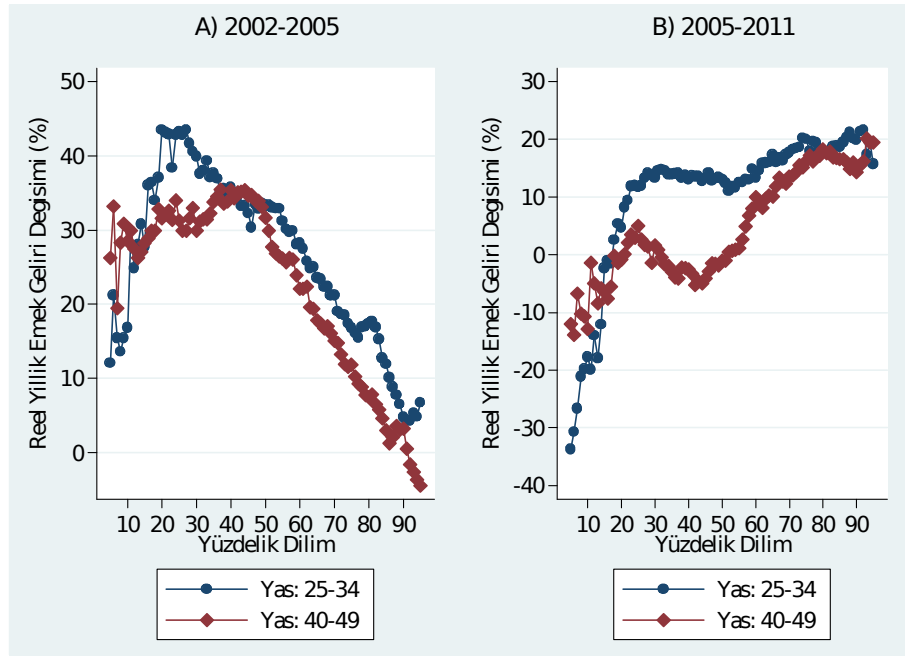
İlk olarak, yaş grupları arasındaki gelir eşitsizliği incelenmiştir. Şekil 8’de görüldüğü üzere en düşük yüzdeler dilimler haricindeki tüm yüzdeler için reel yıllık emek gelirlerindeki artış genç grup için daha yüksektir. Bu da demek oluyor ki 2002-2011 döneminde yüzdeler dilimlerin büyük kesiminde yaş grupları arasındaki eşitsizlik azalmıştır çünkü 2002 yılında her yüzdeler diliminde genç grubun emek gelirleri yaşlı grubun emek gelirlerinden daha azdır.

İkinci olarak, yaş gruplarının kendi içlerindeki eşitsizlik incelenmiştir. Her ne kadar Şekil 8’deki iki yaş grubunun profili de tümsek şeklindeyse de, daha genç grup için bu şekil daha belirgindir. Her iki yaş grubu için de 90. ve 50. yüzdeler dilimleri arasındaki fark azalmıştır. Bu azalma genç grup için daha belirgindir. Bunun aksine, her iki yaş grubu için de 50. ve 10. yüzdeler dilimleri arasındaki fark açılmıştır ki bu açılma genç grup için daha barizdir. Her iki yaş grubu için de profiller monoton olarak artıp ya da azalmadığı için yaş gruplarının kendi içindeki eşitsizliğinin toplamda ne yönlü değiştiğini söyleyemeyiz.

Şekil 8. Yaş Gruplarının Yüzdelik Dilimlerinde Reel Emek Geliri Değişimleri (%), 2002-2011

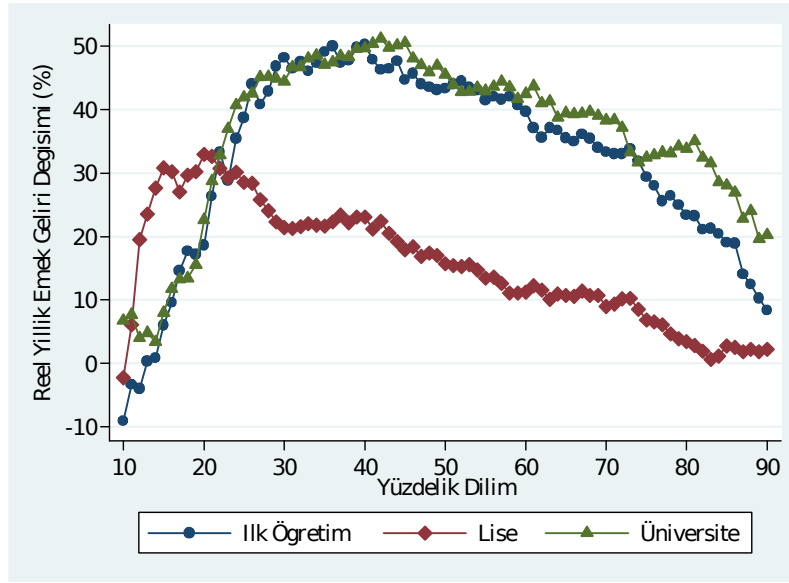
Şekil 9’da aynı analiz 2002-2005 ve 2005-2011 periyotları için ayrı olarak tekrarlanmıştır. Genel olarak, en düşük gelir dilimlerini dışarda tuttuğumuzda, her iki dönemde de genç grubun gelirlerinin yaşlı grubun gelirlerinden daha fazla arttığını görüyoruz. Şekil 9’da ilginç olan, (b) panelinde görüldüğü üzere, 2005 sonrasında yaş gruplarının kendi içindeki eşitsizliğinin nasıl değiştiğidir. Her iki yaş grubu için de, genel olarak, profiller artan bir trend göstermektedir; yani, yüksek gelir dilimleri için artış daha yüksek olmuştur. Bu da demek oluyor ki 2005 sonrası her iki yaş grubu için de grup içi gelir eşitsizliği artmıştır.

Şekil 9. Yaş Gruplarının Yüzdelik Dilimlerinde Reel Emek Geliri Değişimleri (%), 2002-2005 ve 2005-2011

5.2 Eğitime Göre Emek Gelirindeki Eşitsizlik

Bu bölümde 2002-2011 yılları arasında reel yıllık gelirlerde görülen değişiklikleri eğitim gruplarına göre incelemekteyiz. Şekil 10'da görülebileceği üzere, yüzdelik dilimlere göre yıllık gelir değişikliklerinin profili üniversite mezunları ile ilkokul mezunları arasında büyük benzerlik göstermektedir. Buna karşın, lise mezunları için reel gelirlerdeki değişim 30. yüzdelik dilimi üstündeki tüm yüzdeliklerde önemli oranda daha düşüktür, 20. yüzdelik diliminin altındaki tüm yüzdeliklerde ise daha yüksektir. Esas itibarıyla, Şekil 10 üniversite mezunları ile lise mezunları arasındaki gelir açığının 2002-2011 yılları arasında arttığını, lise mezunları ile ilkokul mezunları arasındaki gelir açığının ise aynı dönemde azaldığını göstermektedir.

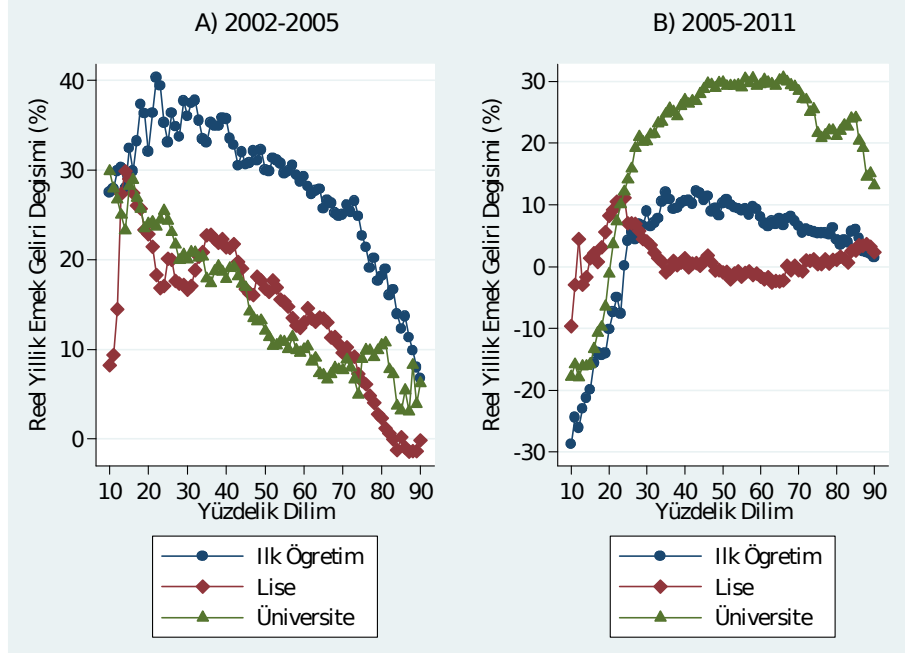

Şekil 10. Eğitim Gruplarının Yüzdelik Dilimlerinde Reel Emek Geliri Değişimleri (%), 2002-2011

Eğitime göre grup içi eşitsizlikleri incelediğimizde ise, lise mezunları arasındaki gelir eşitsizliğinin 2002-2011 döneminde azaldığını görmekteyiz, çünkü düşük yüzdelik dilimlerdeki gelir artışı daha yüksek olmuştur (en düşük yüzdelik dilimleri çıkardığımızda). Örneğin, 20. yüzdelik dilimdeki gelir artışı %30 civarında iken, bu artış 80. yüzdelik dilim ve sonrasında %10'un altında olmuştur. Diğer taraftan ilkokul ve üniversite mezunları için kesin bir sonuca varılmamaktadır, çünkü her iki grup içinde yüzdelik dilim üzerinden gelir artış profilleri tümsek şeklindedir.

Şekil 11, 2002-2005 ile 2005-2011 dönemlerinde reel yıllık emek gelirlerinde görülen yüzde değişiklikleri eğitim gruplarına göre ayrı olarak göstermektedir. Şekil 11(a)'da görülebileceği gibi, 2002-2005 yılları arasındaki ekonomik toparlanma dönemi sırasında, farklı eğitim grupları arasındaki eşitsizlik oranları azalmıştır. İlkokul eğitime sahip bireyler için lise ve üniversite mezunlarına kıyasla bütün yüzdelik dilimlerdeki gelir artışı daha yüksek bir seviyede gerçekleşmiştir. Diğer taraftan lise mezunları ile üniversite mezunları arasındaki farkta kayda değer önemli bir değişiklik göze çarpmamaktadır. Bu durum 2005-2011 yılları arasındaki dönemde büyük ölçüde değişmektedir. Söz konusu dönemde üniversite mezunları için yıllık gelirlerdeki artış, tüm yüzdelik dilimlerinde ilkokul mezunları için olan artışa göre daha yüksek olduğu gibi, en düşük yüzdelik dilimler dışında lise mezunları için olan artışa göre de daha

yüksektir. Dolayısıyla bu dönemde üniversite mezunları ile diğer gruplar arasındaki gelir eşitsizliğinin daha da açıldığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte, 2005 sonrasında lise mezunları ile ilköğretim mezunları arasındaki gelir farkının en düşük yüzdelik dilimler dışında biraz kapandığını da görmekteyiz.

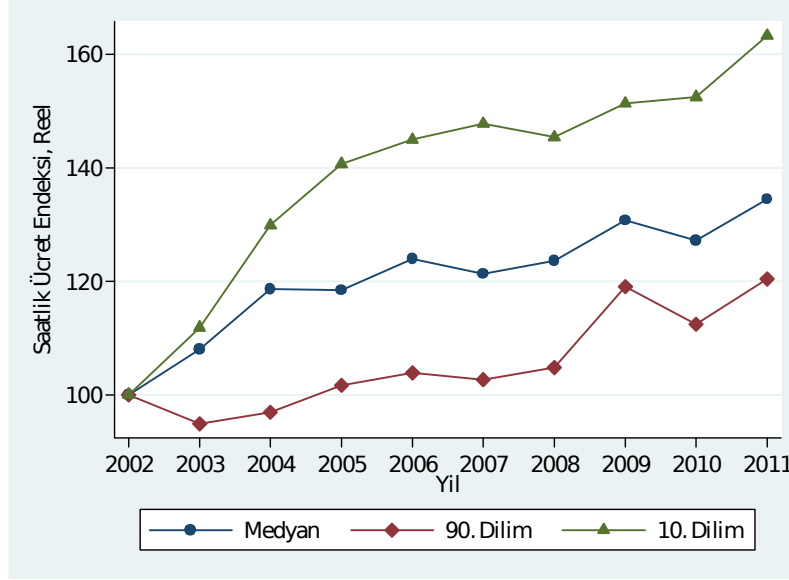

Şekil 11. Eğitim Gruplarının Yüzdelik Dilimlerinde Reel Emek Geliri Değişimleri (%), 2002-2005 ve 2005-2011

6. Saatlik Ücrete Göre Eşitsizlik

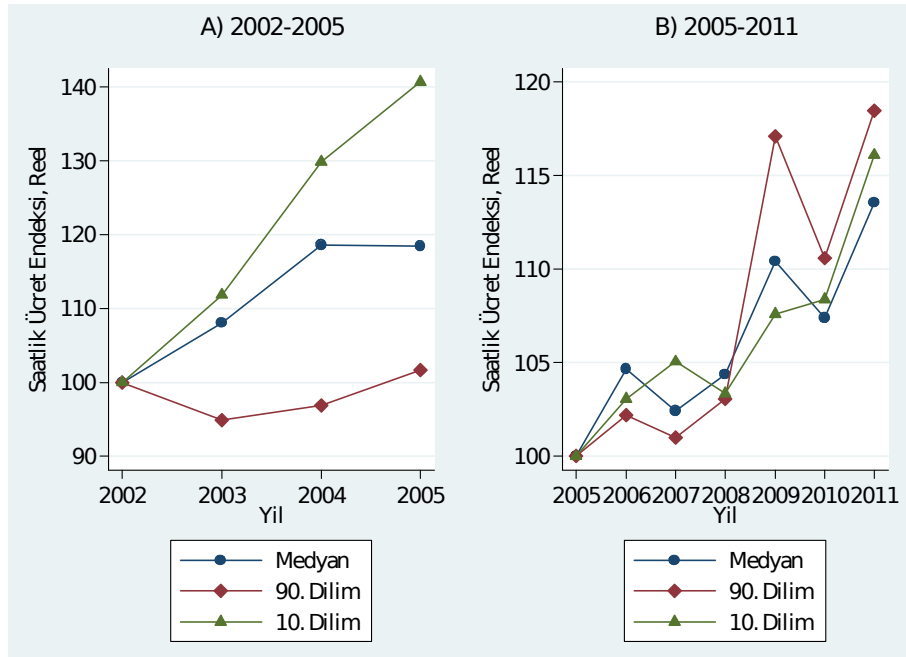
Şekil 12'de reel saatlik ücret verisinin medyan, doksanıncı ve onuncu yüzdelik dilimleri 2002-2011 yılları arası için gösterilmiştir. Serilerin ilk değerleri 100'e normalize edilmiştir. Şekil 12'deki seriler düzenli ve önemli bir artışa işaret etmektedir. Örneğin, medyan saatlik ücret bu dönemde yüzde 35 civarında artmıştır. 10. yüzdelik dilim için bu artış yüzde 60'ı geçmiş, 90. yüzdelik dilim için ise yüzde 20 civarında kalmıştır. Diğer bir deyişle, hem doksanıncı ve ellinci yüzdelik dilimler arasındaki fark hem de ellinci ve onuncu yüzdelik dilimler arasındaki fark kapanmıştır. Bu sonuç Şekil 2'deki Gini endeksindeki ve Şekil 3'deki saatlik ücretlerin log değerlerinin varyansındaki azalmalar ile tutarlıdır. Şekil 12'de görülen bir diğer önemli özellik ise 10. yüzdelik dilimde saatlik ücretlerin hiçbir zaman azalmamasıdır. Bu durum Şekil 4'de görülen yıllık emek gelirin 10. yüzdelik diliminin 2006'dan sonra azalan eğiliminden farklıdır. Bu da

demek oluyor ki düşük gelir gruplardaki çalışanların bu dönemde çalışma saatleri yüksek gelir gruplarındaki kıyasla azalmıştır.

Şekil 12. Çeşitli Yüzdelik Dilimler İçin Reel Saatlik Ücret Endeksi (2002=100), 2002-2011

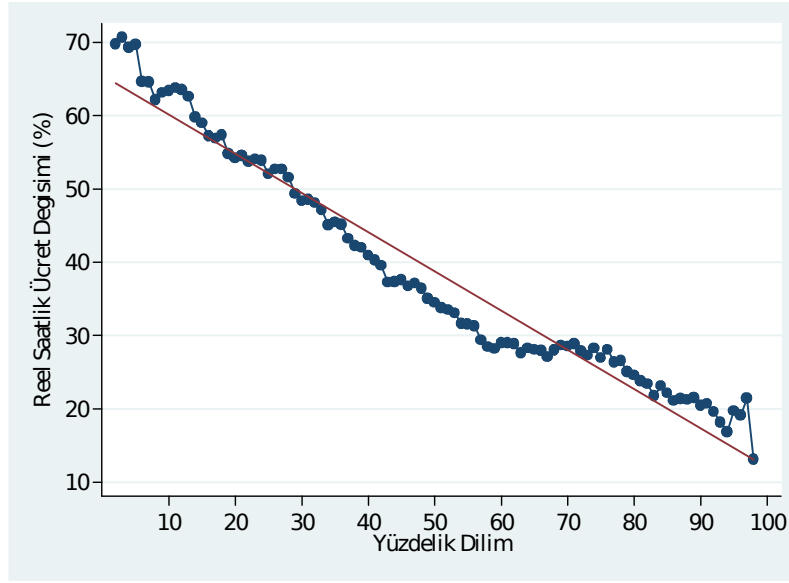
Aynı analizi Şekil 13’de görüldüğü üzere zaman aralıklarına göre ayırıp yaptığımızda farklı bir tablo ortaya çıkmaktadır. Yukarıda bahsedilen olumlu gelişmeler 2002 ile 2005 arasındaki dönemle kısıtlıdır. Kriz sonrası olan bu dönemde, medyan saatlik ücret yüzde 20 civarında ve onuncu yüzdelik dilim reel ücreti ise yüzde 40 civarında artarken, doksanıncı yüzdelik dilim ücreti neredeyse sabit kalmıştır. Dolayısıyla ücret eşitsizliği önemli ölçüde azalmıştır. Şekil 13-A’da görülen 10. yüzdelik dilim ve medyan ücretlerindeki 2002 ile 2004 arasındaki artışı bir ölçüde analitik çerçeve kısmında gösterdiğimiz asgari ücretteki artışa—özellikle 2004 yılındaki—bağlayabiliriz.

Şekil 13. Çeşitli Yüzdelik Dilimler İçin Reel Saatlik Ücret Endeksi, 2002-2005 (2002=100) and 2005-2011 (2005=100)

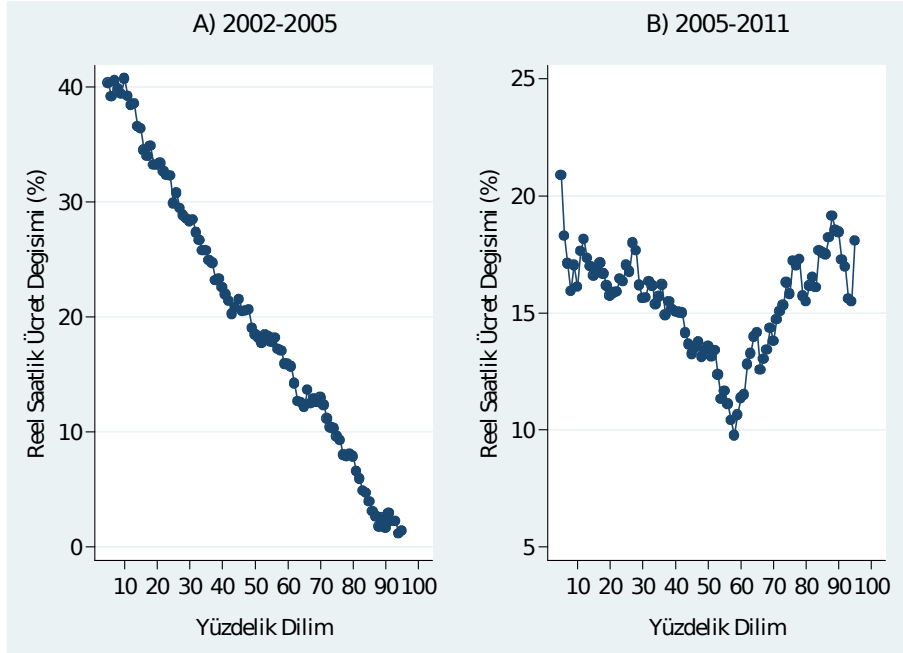
Şekil 13-B’de görüldüğü üzere, 2005 ile 2011 yılları arasında ise, medyan ücret yüzde 15 civarında artmıştır. Yani 2002 ile 2005 yılları arasındaki 3 yıllık dönemdeki artış, 2005 ile 2011 yılları arasındaki 6 yıllık dönemdeki artışın iki katı olmuştur. 2005 ile 2011 yılları arasında onuncu ve doksanıncı yüzdelik dilimlerdeki artış medyanda olana benzer ve yüzde 15 civarında olmuştur. Dolayısıyla saatlik ücret eşitsizliğinde bu ölçütlere bu dönemde göre kayda değer bir değişiklik yoktur.

Şekil 14 ise reel saatlik ücretlerde görülen değişikliklerin yüzdelik dilimlere göre çizildiği bir grafik sunarak, ücret eşitsizliğindeki değişimin daha yakından incelenmesine imkân tanımaktadır. Şekil 14’deki veriler dikkat çekicidir; çünkü, bu şekildeki grafik, yüzdelik dilimlerine göre reel saatlik ücret oranında görülen değişikliklere ilişkin aşağı yönde neredeyse lineer bir eğilim göstermektedir. En düşük yüzdelik dilimleri için 2002-2011 yılları arasında reel saatlik ücret oranları yaklaşık %70 oranında artarken, en yüksek yüzdelik dilimleri için bu oran yaklaşık %20’dir. Bu veriler, Şekil 2 ve Şekil 12 tarafından da işaret edildiği üzere, 2002-2011 yılları arasında gelir eşitsizliğinin azaldığını açıkça göstermektedir. Ancak Şekil 2 ve Şekil 12’nin aksine, Şekil 14’deki veriler ücret eşitsizliği konusundaki iyileşmenin belirli yüzdelik dilimlerinde değil, tüm yüzdelik dilimlerinde gerçekleştiğini göstermektedir.

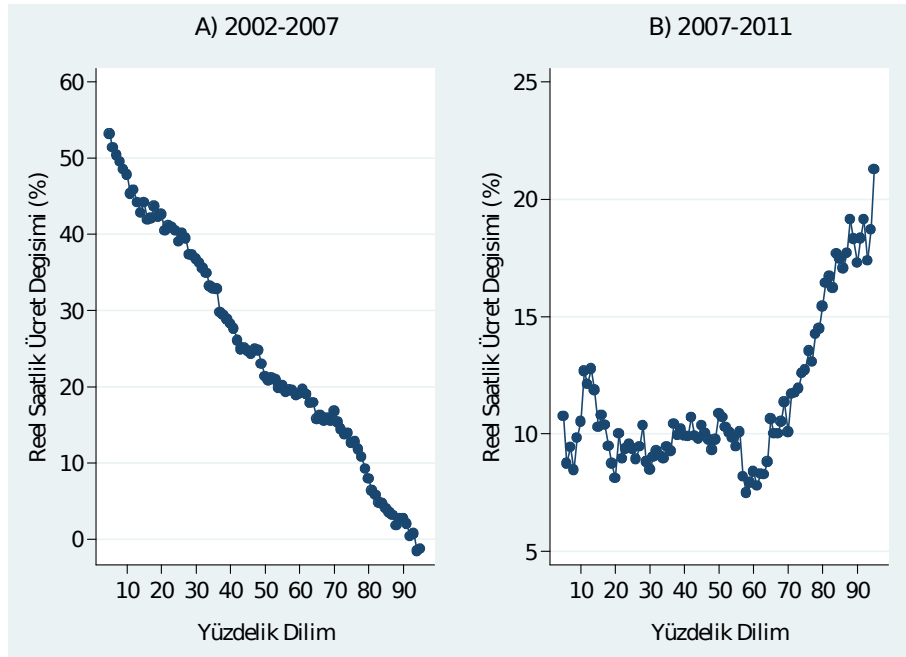
Şekil 14. Reel Saatlik Ücretlerinde Yüzdelik Dilimlere Göre Değişimler (%), 2002-2011.

Bunun ardından Şekil 15'teki grafik, reel saatlik ücretlerde 2002-2005 yılları ile 2005-2011 yılları arasında gerçekleşen değişiklikler olarak ikiye ayrılarak incelenmiştir. Buna göre Şekil 14'de 2002-2011 yılları arasında ücret eşitliği konusunda görülen iyileşmenin, 2002-2005 yılları arasında gerçekleşen iyileşmeden kaynaklandığını göstermektedir. 2002-2005 yılları, ekonomik krizi takip eden ekonomik toparlanma dönemine denk gelmektedir. Şekil 15 (a)'da gösterilen yüzdelik dilimlerine göre reel saatlik ücretlerin log değerlerinin profili, 2002-2011 döneminin genelinde görülen profile şekil olarak son derece benzemektedir. Buna karşın, 2005 yılından sonra ücret eşitliğinde bir iyileşme olduğuna dair herhangi bir bulgu bulunmamaktadır. Şekil 16 (b)'de görülebileceği gibi, bu dönemde en alt ve en üst gelir grupları için olan artış ki bu artış yüzde 15 civarındadır, gelir dağılımının daha orta kesimdekiler için olan artıştan yüzde olarak 5 puan daha yüksektir. Dolayısıyla orta düzeydeki yüzdelik dilimlerine göre en düşük yüzdelik dilimlerinde reel saatlik ücretlerin daha fazla artmış olması gelir eşitliğini iyileştirirken, orta düzeydeki yüzdeliklere göre en yüksek yüzdelik dilimlerinde reel saatlik ücretlerin daha fazla artmış olması ücret eşitliğini kötüleştirmiştir.

Şekil 15. Yüzdelik Dilimlerin Reel Saatlik Ücretlerindeki Değişimler (%), 2002-2005 ve 2005-2011

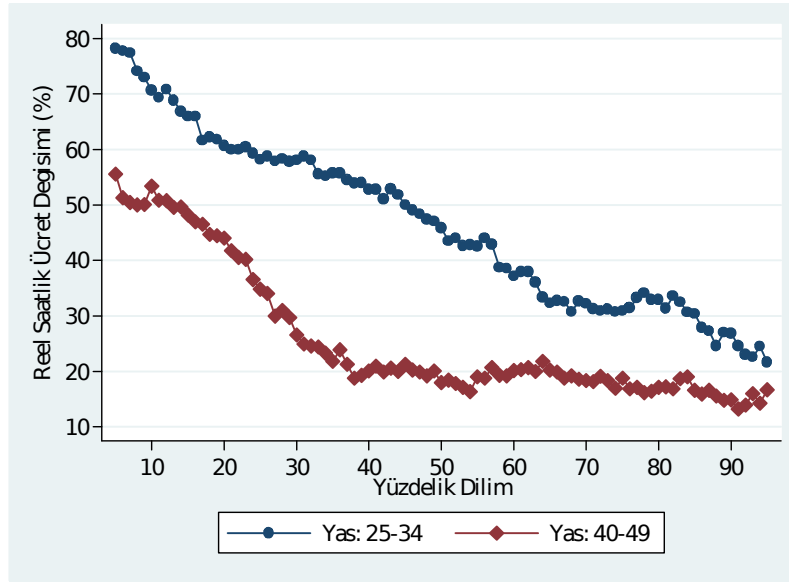
Yüzdelik dilimlere göre reel saatlik ücretteki değişiklikleri 2002-2007 ve 2007-2011 dönemleri için ayrı olarak veren Şekil 16'da, ücret eşitsizliğinin 2007 yılından sonra açıkça kötüleştiği görülmektedir. Bu dönemde yüzdelik dilim olarak 60 ve altında olan bütün kişiler için artış oranı yüzde 10 civarında kalırken, en yüksek yüzdelik dilimlerde artış yüzde 20'ye yaklaşmaktadır. Diğer bir deyişle, ücret eşitsizliği başlıca yüksek gelir sahibi gruplardaki gelir artışının, diğer grupları olumsuz etkileyecek bir şekilde daha yüksek seviyelerde gerçekleşmesinden kaynaklanmaktadır.

Şekil 16. Yüzdelik Dilimlerin Reel Saatlik Ücret Değişimleri (%), 2002-2007 ve 2007-2011.

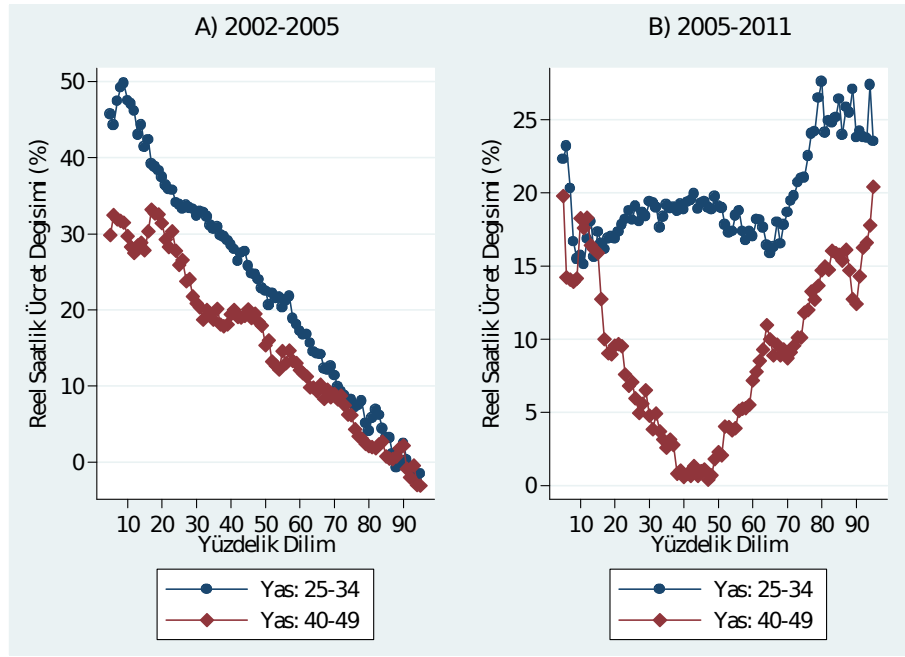
6.1 Yaş Gruplarına göre Saatlik Ücret Eşitsizliği

Bu bölümde ise, yaş gruplarına göre farklı gruplar arasında ve grup içinde görülen değişiklikler incelenmiştir. Şekil 17, sırasıyla 25-34 yaş arası ve 40-49 yaş arası bireylerin reel saatlik ücretlerde görülen değişiklikleri ayrı olarak göstermektedir. Her yüzdelik dilimde, bu değişiklikler genç yaş grubu için daha pozitiftir. Bu bulgu, 2002 yılındaki saatlik ücret oranının genç yaş grubu için daha düşük olması ile birleştirildiğinde, Şekil 17'nin genç ve yaşlı çalışan grupları arasındaki ücret eşitsizliğinin giderek daraldığını gösterdiğini söylemek mümkündür. Buna ilaveten, her iki yaş grubunda da reel saatlik ücretlerde görülen yüzde değişikliklerin, hep daha düşük yüzdelik dilimlerde daha fazla olmasından yol çıkarak, grup içi eşitsizliğin her iki yaş grubunda da 2002-2011 yılları arasında azaldığını söylemek mümkündür. Grup içi ücret eşitsizliğindeki bu azalma, özellikle genç grup için daha bariz olarak görülmektedir.

Şekil 17. Yaş Gruplarının Yüzdelik Dilimlerinde Reel Saatlik Ücret Değişimleri (%), 2002-2011.

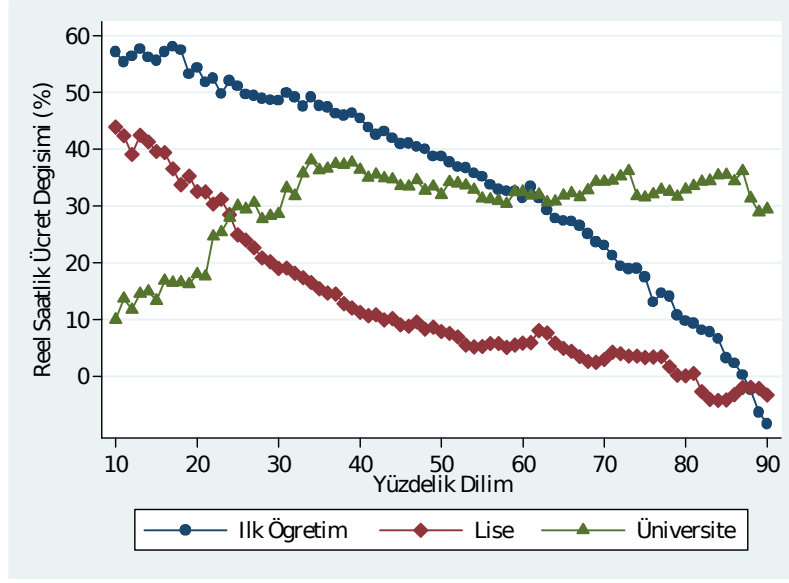
Şekil 18’de ise, Şekil 17’nin kapsadığı zaman aralığı 2002-2005 ile 2005-2011 dönemleri olarak ikiye ayrılmıştır. Şekil 18 (a)’da görülebileceği gibi, 2002-2005 döneminin profili Şekil 17’da gösterilen profile son derece benzerdir. Dolayısıyla, her iki yaş grubunun reel saatlik ücretlerinde görülen gruplar arası ve grup içi eşitsizliklerinin 2002-2011 yılları arasında azaldığını söylemek mümkündür. Şekil 18 (b)’de gösterilen 2005-2011 döneminde ise, neredeyse her yüzdelik dilimde genç grup için saatlik ücretteki değişikliklerin daha pozitif olması nedeniyle, bu dönemde sırasında da gruplar arasındaki eşitsizliğin azaldığı sonucuna varılabilir. Saatlik ücrette grup içi eşitsizlikler konusunda ise, daha genç işçiler için Şekil 18 (b)’de görülen profil, eşitsizliğin artmakta olduğunu düşündürmektedir. Bunun nedeni, düşük ve orta düzeydeki yüzdelik dilimlerinde görülen değişikliklerin nispeten benzer olmasına rağmen, daha yüksek düzeydeki yüzdelik dilimlerinde görülen değişikliklerin daha da yüksek olmasıdır. Buna karşın daha yaşlı yaş grubu için, grup içi eşitsizliğin değişimine ilişkin bulgular daha karmaşıktır. Düşük yüzdelik dilimlerinde orta düzeydeki yüzdelik dilimlerine göre saatlik ücret oranında görülen iyileşmenin gelir eşitliğini de iyileştirmesine karşın, en yüksek yüzdelik dilimlerinde orta düzeydeki yüzdelik dilimlerine göre görülen daha yüksek artış oranları ileri yaş grubunun ücret eşitliğini kötüleştirmektedir.

Şekil 18. Yaş Gruplarının Yüzdelik Dilimlerinde Reel Saatlik Ücret Değişimleri (%), 2002-2005 ve 2005-2011

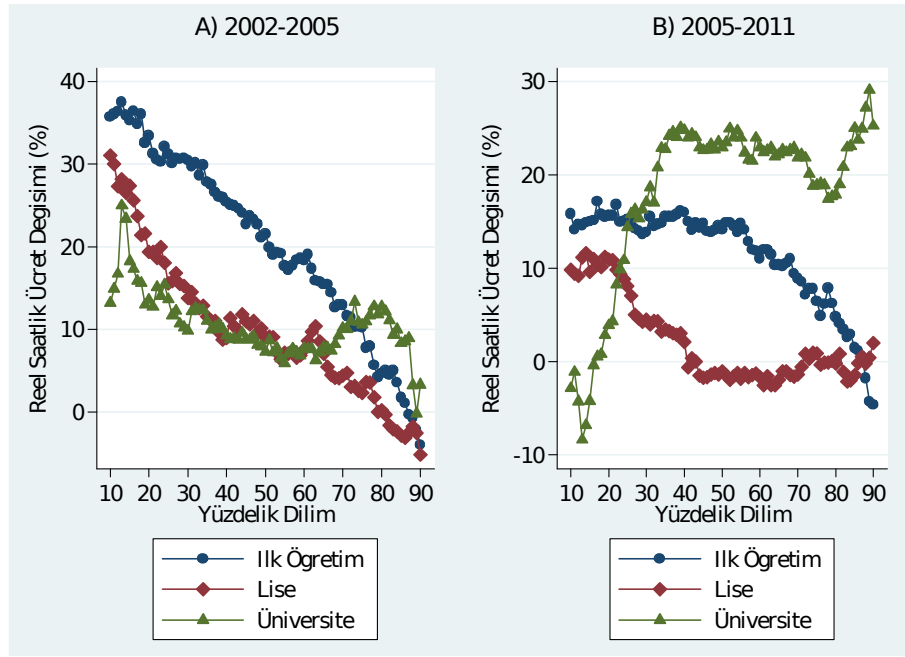
6.2 Eğitim Gruplarına göre Saatlik Ücret Eşitsizliği

Son olarak, 2002-2011 döneminde farklı eğitim grupları arasında ve grupları içerisinde görülen değişiklikler incelenmiştir. Şekil 19, 2002-2011 yılları arasında lise mezunları ile ilköğretim mezunları arasında saatlik ücret oranları açısından bulunan açığın azaldığını göstermektedir. Bu değişiklik, her yüzdelik dilimde saatlik ücretlerin log değerlerindeki artışın ilkökul mezunları için daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Şekil 20 ayrıca saatlik ücretlerdeki grup içi eşitsizliklerin hem ilkökul mezunları, hem de lise mezunları için azaldığını göstermektedir. Bunun nedeni ise, söz konusu her iki eğitim grubunda da saatlik ücret oranındaki yüzdelik artışların daha düşük yüzdelik dilimlerde daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Buna karşın, üniversite mezunları arasında grup içi eşitsizlik konusunda çok daha sınırlı bir değişiklik görülmektedir. Eğitim grupları için yüzdelik dilimlere göre verilen Şekil 19'daki saatlik gelir değişiklikleri ile Şekil 10'daki yıllık gelir değişikliklerinin en önemli farkı en düşük dilimlerde görülmektedir. En düşük dilimlerdeki saatlik gelir artışları, yıllık gelir artışlarına göre daha özellikle ilkökul ve lise mezunları için daha pozitifdir; bunun nedeni çalışma saatlerinde yaşanan değişikliklerdir.

Şekil 19. Eğitim Gruplarının Yüzdelik Dilimlerinde Reel Saatlik Ücret Değişimleri (%), 2002-2011.

Şekil 20, Şekil 19'un kapsadığı zaman aralığını 2002-2005 ve 2005-2011 dönemleri olarak ikiye ayırmaktadır. Şekil 20 (a)'da, ilkokul ve lise mezunları için grup içi eşitsizliğin 2002-2005 döneminde azaldığı görülmektedir, diğer taraftan üniversite mezunları için bariz bir değişiklik yoktur. Gruplar arasındaki eşitsizliğe baktığımızda ise en düşük gelire sahip ilkokul mezunları ile diğer gruplar arasındaki farkın bütün yüzdelik dilimlerde kapandığını görmekteyiz. Bu durum bu dönemde görülen asgari ücretteki artışa paraleldir, çünkü asgari ücretteki artıştan en çok faydalanan grup ilkokul mezunlarıdır. Şekil 20 (b)'de ise, 2005-2011 döneminde de ilkokul ve lise mezunları arasında grup içi eşitsizliğin azaldığı görülmektedir. Ancak aynı dönemde üniversite mezunları için grup içi eşitsizlikte aksine bir artış vardır ki bu artış 40. yüzdelik dilimin altındaki dilimler için artışın daha geride kalmasından kaynaklanmaktadır. 2005-2011 döneminde, ilkokul mezunları ile lise mezunları arasındaki gelir açığının giderek azaldığı görülmektedir. Üniversite mezunlarının oluşturduğu grubun diğer iki grup ile arasında olan ücret açığının ise, en düşük yüzdelik dilimleri hariç diğer tüm yüzdeliklerde giderek açıldığı görülmektedir.

Şekil 20. Eğitim Gruplarının Yüzdelik Dilimlerinde Reel Saatlik Ücret Değişimleri (%), 2002-2005 ve 2005-2011.

Analitik çerçeve bölümünde üniversite mezunları için arzın arttığı gösterilmişti. Bu arz artışına rağmen, 2005 sonrası dönemde üniversite mezunları ile diğer eğitim grupları arasındaki ücret farkının, en düşük yüzdelik dilimler hariç, arttığını görmekteyiz. Bu da üniversite mezunları için talebin (kabiliyet açısından en geride olanlar veya belki belirli bir meslek grubuna dâhil olanlar hariç) diğer eğitim gruplarına için olan talepten daha çok arttığı anlamına gelmektedir.

7. Sonuçlar

Bu çalışmada, 2002 ile 2011 arasında yıllık olarak yürütülen Türkiye Bütçe Anketleri kullanılarak Türkiye’de emek gelirindeki ve saatlik ücret gelirindeki değişim ve eşitsizlikler incelenmiştir. Çalışmanın sonuçları, bireyler arasındaki saatlik emek geliri eşitsizliğinin 2002-2005 yılları arasında azaldığını göstermektedir. 2005-2011 döneminde saatlik emek geliri eşitsizliği pek değişmezken, 2007-2011 döneminde üst gelir gruplarının lehine daha yüksek bir iyileşme nedeniyle saatlik emek geliri eşitsizliğinde bir miktar artış olmuştur. Yıllık emek gelirindeki eşitsizlik ise 2002-2005 arasında azalmakla beraber, 2005 sonrası - özellikle de 2007 sonrasında - artmıştır. Çalışmamız çerçevesinde yıllık emek gelirinde 2005 sonrasında meydana gelen fakat saatlik ücretlerde

görülmeyen bu artış, yıllık çalışma saatlerinin varyansında görülen artış ve yıllık çalışma saati ile saatlik ücretlerin korelasyonunda görülen artışla açıklanmıştır. Diğer bir deyişle, bu dönemde daha yüksek saatlik ücrete sahip olan işgücü grupları, emek arzlarını diğer işgücü gruplarına göre daha fazla arttırmışlardır. 2002-2011 dönemi toplamında ise yıllık emek geliri kentte yaşayan 25 ile 49 yaşları arasındaki erkeklerin medyanındaki kişi için %43 oranında artmıştır. Diğer taraftan, en düşük yüzde 10'luk dilim için bu değişim özellikle de 2005-2011 döneminin etkisiyle negatif olmuştur. Saatlik emek gelirine baktığımızda ise 2002-2011 dönemindeki artışın (%34) yıllık emek gelirine kıyasla daha geride kaldığını görmekteyiz ki bu artış kişi başına düşen reel GSYİH'deki artışın (%41) da gerisinde kalmıştır.¹

Yaş gruplarına göre yaptığımız analizde genç grup dediğimiz 25 ile 34 yaş arasındaki grup ile yaşlı grup dediğimiz 40 ile 49 yaş arasındaki grup arasındaki hem saatlik ücret eşitsizliğinin hem de yıllık emek geliri eşitsizliğinin 2002 ile 2011 arasında azaldığını görmekteyiz. Eğitim grupları arasındaki yıllık emek geliri eşitsizliğine baktığımızda, 2002 ile 2011 dönemi arasında ilkökul mezunları ile lise mezunları arasında eşitsizliğin azalırken, lise mezunları ile üniversite mezunları arasındaki eşitsizliğin arttığını bulmaktayız. İlkokul mezunları ile lise mezunları arasındaki farkın kapanması özellikle 2002 ile 2005 arasındaki dönemden kaynaklanırken, üniversite mezunları ile lise mezunları arasındaki farkın açılması daha çok 2005 ile 2011 arasındaki dönemden kaynaklanmaktadır. Eğitim grupları arasındaki saatlik emek gelirlerindeki eşitsizlikte de benzer şekilde değişiklikler olmuştur.

Yaş gruplarının kendi içindeki yıllık emek geliri eşitsizliğini incelediğimizde 2002-2005 döneminde eşitsizliğin azalırken, 2005-2011 döneminde arttığını görmekteyiz. Saatlik emek gelirlerindeki grup içi eşitsizlik her iki yaş grubu için de 2002-2005 döneminde azalırken, 2005 sonrası net bir resim göstermemektedir.

Eğitim gruplarının kendi içindeki yıllık emek geliri eşitsizliğini incelediğimizde 2002 ile 2005 arasındaki dönemde her üç eğitim grubu için de eşitsizliğin azaldığını, 2005 sonrası dönemde ise her üç eğitim grubu için de en düşük gelire sahip gruplar ile diğer gruplar arasındaki eşitsizliğin arttığını, ama en düşük gelire sahip gruplar dışındaki gruplar arasındaki eşitsizliğin pek değişmediğini

1 kişi başına düşen reel GSYİH verisi Dünya Bankası veri setinden alınmıştır.

görüyoruz. Saatlik emek gelirlerindeki grup içi eşitsizliğin ilkökul ve lise mezunları için yıllık emek geliri eşitsizliğinde olduğu gibi 2002 ile 2005 arasındaki dönemde azaldığını, ama üniversite mezunları arasında önemli bir değişiklik göstermediğini görüyoruz. Bu da demek oluyor ki üniversite mezunları arasında düşük saatlik emek gelirine sahip olanlar yıllık çalışma saatlerini arttırmıştır. 2005 sonrası ilkökul ve lise mezunlarının grup içi saatlik emek geliri eşitsizliği 2002-2005 dönemindeki kadar olmasa da bir miktar azalmıştır. Aksine, üniversite mezunları arasındaki saatlik ücret geliri eşitsizliği bu dönemde artmıştır.

Kaynakça

- Bakış, O., Polat, S. 2013. "Wage Inequality in Turkey", Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu, Working Paper 2013-2.
- Candaş, A., Buğra, A., Yılmaz, V., Günseli, S., Çakar, B. Y. 2010. "Türkiye'de Eşitsizlikler: Kalıcı Eşitsizliklere Genel bir Bakış", Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, Haziran.
- Çelik, A. 2004. "AB Ülkeleri ve Türkiye'de Gelir Eşitsizliği: Piyasa Dağılımı-Yeniden Dağılımı", Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi, 3, 53-92.
- DPT. 2001. "[Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu](#)", Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, DPT. 2599 - ÖİK. 610.
- Duman, A. 2008. "Education and Income Inequality in Turkey: Does Schooling Matter?", Financial Theory and Practice, Institute of Public Finance, 323, 369-385.
- Elveren, A. Y., Galbraith, J. K. 2009. "Pay Inequality in Turkey in the Neo-Liberal Era', 1980-2001", European Journal of Comparative Economics, 6(2), 177-206.
- Gottschalk, P. 1997. "Inequality, Income Growth, and Mobility: The Basic Facts", Journal of Economic Perspectives, 112, 21-40.
- Gürsel, S., Levent, H., Selim, R., Sarıca, Ö. 2000. "Türkiye'de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Avrupa Birliği ile Karşılaştırma", TÜSİAD-T/12-295.
- Hansen, B. 1991. "The Political Economy of Poverty, Equity, and Growth: Egypt and Turkey A World Bank Comparative Study", Oxford University Press for the World Bank.

- Isıg  ok, E. 1998. "Türkiye'de Gelir Dağılımı ve 1987-1994 Gelir Dağılımı Araştırmalarının Karşılaştırılmal  Bir Analizi", Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 16(1).
- Juhn, C., Murphy, K. M., Pierce, B. 1993. "Wage Inequality and the Rise in Returns to Skill", Journal of Political Economy, 1013, 410-42.
- Kazar, G. D. 2008. "The Relationship Between Inequality And Development: The Case Of Turkey", Ph.D. Dissertation, Department of Economics.
- Kızılırmak, A. B. 2003. "Explaining Wage Inequality: Evidence from Turkey", Ankara University , Faculty of Political Science Working Paper Series, 57.
- Kuřtepel , Y., Hala , U. 2004. "Türkiye'de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi", Dokuz Eyl l University Journal of Institute of Social Sciences, 6(4), 143-160.
- Kuřtepel , Y., Hala , U. 2008. "Türkiye'de Bölgesel Kişi Başına Gelirin Yakınsaması: Gelir Dağılımı açısından Bir Deęerlendirme", Dokuz Eylül Discussion Paper Series, 8(1).
-  zmucur, S., Silber, J. 2000. "Decomposition of Income Inequality: Evidence from Turkey", Topics in Middle Eastern and North African Economies, Electronic Journal No. 2.
- Stark, O., Taylor, J. E., Yitzhaki, S. 1986. "Remittances and inequality", Economic Journal, 96, 722-740.

EK A

Aşağıda, yıllık emek gelirlerini ve çalışma saatlerini ölçmek için kullanılan değişkenler ile ilgili bilgi verilmektedir.

- i) Maaşlı  alışanların Asıl İçlerindeki Yıllık Kazancı ($UCRN_YIL + IKR_YIL + PRIM_YIL + UCRA_YIL$)
- ii) Yıllık Ek İř Kazancı ($EKGLN_YL + EKGLA_YL$)
- iii) Bir  nceki İşteki Yıllık Kazanç ($DIGLN_YL + DIGLA_YL$)
- iv) Geçen Yıl  alışılan Ay Sayısı ($CALAY_YIL$)

- v) Asıl İşteki Haftalık Çalışma Saati (CALSUR)
- vi) Ek İşteki Haftalık Çalışma Saati (CALSUR_E)
- vii) Bir Önceki İşteki Haftalık Çalışma Saati (CALSUR_D)